

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(4)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 496 sahifa,
18-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchi yoshlarni muhandislik kasblariga yo'naltirishda xorij tajribasi.....	10
Maxamov X. T., Omondavlatova Sofiya Baxtiyor qizi	
2-sinf darslarida "4K" ko'nikmalarini shakllantirish: XXI asr savodxonligi poydevori	14
Jo'rayeva Nargiza O'ktamovna	
Ommaviy axborot vositalarining inson ruhiy salomatligiga ta'siri: empirik tadqiqot natijalari.....	18
Abdinazarova Bibixonim Rashid qizi	
Talabalar uchun amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda texnik loyihalarning o'rni	23
Axmadaliyev Mansurbek Erkaboy o'g'li, Rejabov Jaloliddin Sadiq o'g'li	
Masalalarni modellashtirish metodi yordamida yechish yo'llari	28
B. B. Qarshiyev, Bekmuradov Bobur Toyloq o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotida elektron o'quv materiallaridan foydalanishning afzalliklari.....	34
Tog'aymurodova Marjona Yusuf qizi	
Raqamli ta'lim muhitida dizaynerlik faoliyatlarini rivojlantirishning zamonaviy metodlari.....	39
Satvoldiyeva Malaxatxon A'zamjanovna	
Metall va metallmas buyumlarga ishlov berish texnologiyasi fanidan amaliy dars mashg'ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida o'qitish metodikasi	47
A. Safarov	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish mezonlari.....	57
Xolmatov Doston Dilshod o'g'li	
7–8-sinf biologiya darslarida kompetensiyaviy yondashuvni takomillashtirish metodikasi	60
Xolmurodova Sarvinoz	
Zamonaviy adabiyotda lider ayol portreti va shaxsiy rivojlanish falsafasi.....	64
G'afforova Dildora Ergashevna	
Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirishning pedagogik asoslari.....	69
Yusupova Umida Zayniddin qizi	
Umumta'lim maktabida xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalashda kreativ yondashish texnologiyalarining mazmun-mohiyati.....	74
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, G'aniyeva Dilfuza A'lam qizi	
Oila muhitining raqamli tadbirkorlik motivatsiyasiga ta'siri: psixologik tahlil	78
Tursunov Lutfulla Sayfullayevich, Boyqobilova Sevinch Fazliddin qizi	
Maktab va muzeylar aloqadorligini ta'minlash asosida o'quvchilarni ma'naviy merosga hurmat ruhida tayyorlashning pedagogik texnologiyasi	81
Nizomxonova Nargizaposhsho Ekrixon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida produktiv o'qish malakasini shakllantirish.....	86
Xurramova Sojida Abdunazar qizi	
Oliy ta'lim tizimida liderlik kompetensiyalarini takomillashtirishning kompleks yondashuvlari.....	91
Risvayeva Charos Zaydilla qizi	
Sport sohasining ommaviyligi va inklyuzivligi	94
Z. N. Urunova, M. Jaborova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik muhitni swot-tahlil qilish va korreksiyalash	97
Sattorova Shirinoy San'atovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kognitiv kompetentligini rivojlantirishda integrativ yondashuv ..	100
Buvrayev Akram Rustam o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy nutqiga qo'yiladigan talablar	104
Xolmuminova Dilfuza Xolmamatovna	
O'qituvchining kasbiy faoliyatida ma'naviy-axloqiy fazilatlarining ahamiyati	107
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna	

Hadislar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish	111
<i>Akaboyeva Malika Raxmatovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyasi	114
<i>Beshimova Muazzam Bahodirovna, To'lanboyeva Farangis Ibrohimjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari	117
<i>Xoliyeva Sevara Rustam qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda multimedia texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyasini tarkib toptirish	122
<i>Narmatova Fotima Dilshod qizi</i>	
Organizing Physics Lessons in General Education Schools Based on Gamification Elements	127
<i>Y. A. Mamatokhunov, U. S. Ismoilov, M. A. Muxtorjonova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning samaradorligi....	129
<i>Meyliyeva Sevinch Bozor qizi</i>	
Anoreksiyasi va bulimiyaning psixologik determinantlari hamda klinik jihatlari	132
<i>Askarova Nargiza Abdivaliyevna, To'raqulova Sevinch Sattorjon qizi</i>	
Koxlear implantli bolalar fonematik eshituvini shakllantirish asosida tovush talaffuzini shakllantirish	136
<i>Bozorov Otabek Yo'lchi o'g'li, Yakubova Asalxon Ulug'bek qizi</i>	
Qisqa masofaga yuguruvchi yosh sportchilarning kuch va tezlik-kuch ko'rsatkichlarini rivojlantirishda yillik rejalashtirish samaradorligi	139
<i>Eshpulatov Jamshid Nuraliyevich</i>	
Разработка модуля автопрокторинга для платформ дистанционного обучения на основе компьютерного зрения и анализа активности пользователя	144
<i>Дустқобилов Акмал Бобомуродович</i>	
Определение нарушений академической честности на онлайн-экзаменах на основе компьютерного зрения: алгоритм и эффективность модуля камерaproctor	149
<i>Дустқобилов Акмал Бобомуродович, Маматов Ислombек Ильесович</i>	
Zamonaviy ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari: imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	154
<i>Delov To'liqin Erkinovich, Gulmirzayeva Zulayho Ko'k'lanboy qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoqlarning talaba yoshlar psixologiyasiga ta'siri	160
<i>Saidakbarova Nigora Abduraxim qizi</i>	
Talabalarni ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning besh blokli pedagogik modeli	165
<i>Amonov Mirjon Namozovich</i>	
O'smirlarning raqamli texnologiyalarga qaramligi va uning psixologik salomatlikdagi o'rni	170
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Normamatova Aziza Ibroxim qizi</i>	
Qizlarda erta nikohning psixologik omillari va sabablari	174
<i>Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivlarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari	178
<i>Jumayeva Guzal Xayriddin qizi</i>	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda barmoqlar harakati mashqlari asosida kichik motorika va harakat koordinatsiyasini rivojlantirish	183
<i>Mirzakarimov Yuldashboy Abdinabiyevich</i>	
Globalashuv sharoitida yoshlar tashkilotlari orqali milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik strategiyalari	187
<i>Axralova Marg'uba Akmalxanovna</i>	
Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari	191
<i>Jumanova Xafiza Xoliqulovna</i>	
Zamonaviy ilmiy-texnika taraqqiyoti sharoitida texnologik ta'lim mazmunini STEM yondashuvi asosida integratsiyalash va talabalarning texnik fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	196
<i>Imanov Baxtiyor Berdiyevich, Qulmamatova Xurshida Abduxamidovna, Barataliyeva Nasiba Maxmadaminovna</i>	
Ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonining mazmuniy ta'minoti	202
<i>Kubayeva Mavluda Baxtiyor qizi</i>	

The Influence of a Competency-Based Approach on Educational Quality in Physics Instruction	205
<i>A. Xakimov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, M. A. Ne'matova</i>	
Umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ekologik savodxonligini shakllantirishning amaliy holati	208
<i>Majitov Turg'unali Anvar o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilariga ingliz tilini o'rgatishning pedagogik va psixologiyistik xususiyatlari.....	214
<i>Ismoilova Muattar Ilyosovna</i>	
Sharq mutafakkirlarining yoshlarni mehnat va kasb-hunarga o'rgatish bo'yicha qarashlari.....	219
<i>Alqarov Qodir Xoimatovich, Irmatov Pirmuhammad Normat o'g'li</i>	
Metallar mavzusini interfaol metodlar asosida o'qitish orqali o'quvchilar kreativligini oshirish	222
<i>Murodova Sayyora Qanoatovna</i>	
Moliyaviy terminlarni tarjima qilishning metodologik muammolari.....	226
<i>Norboeva Dilafuz Djumaqulovna, Suvonov Ozodbek Jamshid o'g'li</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida yakuniy nazorat jarayonlarini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida tashkil etishning afzalliklari	230
<i>Abdunabiyeva Kamola Mansurovna</i>	
Pedagogik ta'limda AI-tutor texnologiyalaridan foydalanish: o'zaro ta'sir mexanizmi va samaradorlik tahlili	236
<i>Abdunabiyeva Maftunaxon Solijon qizi</i>	
Talabalarda prokrastinatsiyani kamaytirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	240
<i>Kozimov Sayfulloh Maxammadjon o'g'li</i>	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirish.....	245
<i>Raximov Zokir Toshmirovich</i>	
Yosh voleybolchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarliklarini oshirishning pedagogik asoslari	249
<i>Temirov Shoirbek Raimjonovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlari mexanizmlarini takomillashtirish.....	253
<i>Kimsanova Rahnamo Solijonovna</i>	
Milliy kurash vositasida yoshlarning irodaviy sifatlarini rivojlantirish.....	257
<i>Muratov Muzaffar Shermamatovich</i>	
Xavotirlanish muammosining psixologik-pedagogik adabiyotlarda o'rganilganligi va o'smirlik davrining psixologik xususiyatlari	261
<i>Mutalibjonov Nurillo Iroiljon o'g'li</i>	
Bo'lajak pedagoglarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning innovatsion va refleksiv asoslari	264
<i>Oblayeva Lobar Erdonovna</i>	
STEM Education Technology: Physics Teaching Methodology and Future Innovations	268
<i>Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Odinakhon Sotvoldiyeva Abdumannob qizi</i>	
Mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariy asoslari	272
<i>Qurbonova Buzaynab Nurmuxammadiyevna</i>	
Maktabgacha tarbiya yoshda bolalar kognitiv sohasining tadqiq qilinishi.....	276
<i>Raxmonova Shaxrizoda Laziz qizi</i>	
Modernization of Physics Teaching Methodology Based on Stream Integration in Vocational Schools.....	279
<i>S. Z. Zaynobiddinov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Z. M. Orifjonova</i>	
Cultural Competence as a Core Component of Foreign Language Teaching: Theoretical Foundations and Pedagogical Integration	282
<i>Shahlo Obidova</i>	
Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalarning akmeologik madaniyatini rivojlantirishda ART-pedagogik texnologiyalardan foydalanish.....	286
<i>Shodmonova Shoira Saidovna, Sharifova Dildora Shavkiddin qizi</i>	
Talabalarning to'garak mashg'ulotlari orqali ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yo'llari	290
<i>Turakulova Feruza Mamadoli qizi</i>	

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari	294
<i>Xoliyeva Sevara Rustam qizi</i>	
Texnologiya darslarida raqamli texnologiyalar vositasida o'quvchilarning tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi.....	298
<i>Xudoyberdiyeva Nilufar Raximqulovna</i>	
Umumta'lim maktablari musiqa darslarida media-kontentlardan foydalanib o'quvchilarda estetik didni shakllantirish.....	302
<i>Xudoyqulov Asilbek Aziz o'g'li</i>	
Педагогические стратегии профилактики раннего профессионального выгорания у студентов-медиков (в условиях высокой информационной нагрузки)	305
<i>Асророва Мафтунабегим Махаммадризо кизи</i>	
Формирование самоотношения у подростков, переживших насилие	308
<i>Кушакова Наргиза Исламбаевна, Азаркова Миланика Дмитриевна</i>	
Изучение развития эпистемических знаний у учащихся 5-го класса в педагогико-психологической литературе.....	311
<i>Нехочина Лола Шахобиддиновна</i>	
Когнитивные уровни читательской деятельности в заданиях PIRLS: типология, процессы понимания и система оценивания.....	314
<i>Нуруллаева Шахло Уктамовна, Александра Валерьевна Шаркова</i>	
Oila tushunchasi uning ijtimoiy ahamiyati haqida sharq mutafakkirlarining qarashlari.....	321
<i>Shokirov Xolida O'rozboq qizi, Abdurashidova Sarvinoz Akrom qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarining uyg'unligi	325
<i>Bekmirzayev Shavkat Olim o'g'li</i>	
Global ta'lim tendensiyalari asosida maktabgacha ta'lim mazmunini transformatsiyalash mexanizmlari	329
<i>Haqqiyeva Fotima Olimjonovna</i>	
O'zbekiston mustaqillik taraqqiyotining turli bosqichlarida ta'lim paradigmalarning evolyutsion tahlili	333
<i>Usmonov Salohiddin Dushan o'g'li, Sayfullayeva Parvina</i>	
Malaka oshirish tizimida o'qituvchi-pedagoglarning hamkorlikka asoslangan yondashuvining ilmiy ahamiyati.....	338
<i>Sobirova Lobar Raximovna</i>	
Qutqaruvchilarning maxsus jismoniy tayyorgarligini oshirishda ilmiy-metodologik yondashuvning ahamiyati	343
<i>Abdunosir Abdurasulovich G'afurov</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq buzilishi kamchiliklarini bartaraf etishda pedagogik yondashuv	347
<i>To'rayeva Dilbar, Zulayxo Nazarova</i>	
Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablarining mazmun-mohiyati	350
<i>Samadova Mahliyo, Zulayxo Nazarova</i>	
Harakatli o'yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish	354
<i>Yaxyayeva Sojida Abduraximovna, Mustafayeva Dilfuza Jumanovna</i>	
Multimodal yondashuv asosida talabalarning ekologik kompetensiyalarini takomillashtirish tizimining ahamiyati.....	358
<i>O'sarova Muborak Fahriddinovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida o'quv faoliyati samaradorligini monitoring qilish tizimini loyihalashning tashkiliy-pedagogik asoslari.....	362
<i>Kurbanov Dilmurat Marupjanovich</i>	
Shaxs kamolotida ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiyaning ahamiyati	367
<i>Nazira Axmadjonovna Dadaboyeva</i>	
Individual yondashuv asosida maktab o'quvchilarida raqamli o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish va raqamli texnologiyalar integratsiyasi	371
<i>Xaydarova Zilola Normurodovna, Hasanov Samir Xayrulloevich</i>	

Tasviriy san'at mashg'ulotlarida differensial yondashuvning psixologik-pedagogik asoslari	375
<i>Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna</i>	
Onlayn muloqot strategiyalarining talaba kommunikativ kompetensiyasiga ta'siri	379
<i>Davlatova Ra'no Haydarovna, Islomova Shahlo Madat qizi</i>	
Ajrim yoqasidagi oilalarni ijtimoiy-psixologik reabilitatsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirish	385
<i>Tojibayeva Nargiza Keldibekovna</i>	
Raqamli muhitda yolg'izlik fenomenining nazariy tahlili.....	389
<i>Turg'unboeva Nodira Baxtiyor qizi</i>	
Психологические последствия буллинга для личности подростка и его социализации.....	392
<i>Амирова Луиза Маратовна</i>	
Ta'lim jarayonida onlayn so'rov va refleksiya texnologiyalarining didaktik samaradorligi: nazariy va empirik tahlil	395
<i>Majidov Anvar Tuychiyevich</i>	
Влияние семейных кризисов на развитие личности.....	399
<i>Туракулова И. Х.</i>	
Комплексный подход к профилактике нарушений осанки у детей дошкольного возраста.....	403
<i>Хасанова Галина Мамутовна</i>	
Talabalarda milliy qadriyatlar asosida kasbiy kompetentlikni shakllantirishning psixologik-pedagogik texnologiyasi mazmuni.....	407
<i>Xudoyqulova Zarifa Ummatqulovna</i>	
Intellectual axborot tizimlari asosida ta'lim boshqaruvini avtomatlashtirish	413
<i>Ernazarov Zohid Nazarovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	418
<i>Shaxnoza Allaberganova</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishning nazariy-metodologik va falsafiy asoslari	421
<i>Aknur Junisova</i>	
Pedagogical Strategies for Forming Social Responsibility and Active Citizenship Competence in Primary Education.....	425
<i>Aknur Zhunisova</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy xavf turlarini tasniflash va ekotizimli yondashuv asosida diagnostika qilishning pedagogik imkoniyatlari	430
<i>Manzura Qosmuratova</i>	
Raqamli pedagogika va interaktiv innovatsiyalar asosida xorijiy til o'qitish: yangi ufqlar va ta'lim samaradorligi	437
<i>Jumayeva Gulxan Amrullayevna</i>	
Principles of Multilevel Assessment in Speaking.....	441
<i>Billayeva Shohida Dilshod qizi</i>	
Ingliz tili mutaxassslarining uslubiy kompetensiyasi va kommunikativ-metodik kompetensiyasi masalalari muammolari	444
<i>Azimova Maxfuza Hasanovna</i>	
Sun'iy intellektning ta'limda qo'llanilishi va talabalar qadriyatlar tizimi rivojlanishiga ijtimoiy-psixologik ta'siri	448
<i>Boboyev Xamdani Ataxanovich</i>	
Muloqot: shifokor va bemor muloqotining psixologik xususiyatlari	451
<i>Isroilova O'g'lioy Isroil qizi, Davronov Abdurahob Turg'unboev o'g'li</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarni web lohiyalar va axborotlashgan ta'limdan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishning asosiy xususiyatlari	454
<i>Jo'rayev Qo'ldoshjon Ismatullo o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari	460
<i>Mirzaolimova Munira</i>	

Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etishning nazariy asoslari.....	465
Musayev Ashurali Shamshidinovich	
Ona tili ta'limida kreativ salohiyatni rivojlantirishning faoliyatli xususiyatlari.....	469
Qurbonova Oysha Beknazarovna, Qo'yliyeva Gulshoda Baxtiyor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy jahon ta'lim texnologiyalarining ahamiyati.....	472
Sagdatdinova Maftuna Nuratdin qizi	
Ikkinchi jahon urushi davrida front ortida o'zbek xotin-qizlarining qahramonliklari (1941–1945).....	475
Saidova Iroda Xursandovna	
Maktab menejmenti: ma'muriy boshqaruvdan inson kapitalini rivojlantirishga o'tish.....	479
Tursunpo'latov Farxodjon Xoshimjon o'g'li	
Jismoniy tarbiya tizimida jismoniy tayyorgarlik sinovlari orqali salomatlikni baholashning kompleks yondashuvi.....	485
Usmonov Mansur Qurbonmurotovich	
Kredit modul tizimida bo'lajak tarbiya fani o'qituvchilarining fasilitatorlik kompetensiyalarini takomillashtirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari.....	489
Xamidova Sabrina Abduvahob qizi	

BOSHLANG'ICH SINFLARIDA IJTIMOY XAVF TURLARINI TASNIFLASH VA EKOTIZIMLI YONDASHUV ASOSIDA DIAGNOSTIKA QILISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Manzura Qosmuratova

Jumabek Tashenev nomidagi universitet katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda ijtimoiy xavf turlarini (iqtisodiy, pedagogik, psixosotsial, madaniy hamda axborot-raqamli) tizimli tasniflash va ularning namoyon bo'lish xususiyatlari tahlil qilingan. Muallif tomonidan U. Bronfenbrennerning ekotizimli modeli va insonparvar pedagogika tamoyillari asosida bola rivojlanishidagi to'siqlar o'rganilgan. Ijtimoiy xavf darajalarini (past, o'rta, yuqori) aniqlash mezonlari ishlab chiqilgan hamda jadval ko'rinishida tavsiflangan. Ta'lim muhitida stress va emotsional bosimni kamaytirish, shuningdek, o'qituvchi–o'quvchi munosabatlarida empatiya hamda fasilitatorlik pozitsiyasini shakllantirishning strategik ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy xavf tasnifi, boshlang'ich sinf, ekotizimli yondashuv, pedagogik diagnostika, psixosotsial barqarorlik, raqamli xavf, insonparvarlik paradigmasi, ijtimoiy izolyatsiya, fasilitatorlik.

Abstract: The systemic classification and manifestation characteristics of social risk types (economic, pedagogical, psycho-emotional, cultural, and information-digital) among primary school children are analyzed. Barriers affecting child development are examined based on U. Bronfenbrenner's ecosystem model and the principles of humanistic pedagogy. Criteria for determining levels of social risk (low, medium, and high) have been developed and presented in tabular form. The strategic importance of reducing stress and emotional pressure in the educational environment, as well as fostering empathy and a facilitative position in teacher–student relationships, is scientifically substantiated.

Key words: social risk classification, primary school, ecosystem approach, pedagogical diagnostics, psycho-emotional resilience, digital risk, humanistic paradigm, social isolation, facilitation.

Аннотация: Проведен анализ системной классификации и особенностей проявления типов социального риска (экономического, педагогического, психоэмоционального, культурного и информационно-цифрового) у детей младшего школьного возраста. На основе экосистемной модели У. Бронфенбреннера и принципов гуманистической педагогики исследованы барьеры, влияющие на развитие ребёнка. Разработаны критерии определения уровней социального риска (низкий, средний, высокий), представленные в табличной форме. Научно обоснована стратегическая значимость снижения уровня стресса и эмоционального давления в образовательной среде, а также формирования эмпатии и фасилитаторской позиции в системе отношений "учитель–ученик".

Ключевые слова: классификация социального риска, начальные классы, экосистемный подход, педагогическая диагностика, психоэмоциональная устойчивость, цифровой риск, гуманистическая парадигма, социальная изоляция, фасилитация.

KIRISH

Ijtimoiy xavf turlarini va ularning boshlang'ich sinf bolalarida namoyon bo'lish xususiyatlarini o'rganish bola rivojlanishi jarayonidagi tashqi va ichki ta'sirlar majmuasini ilmiy tahlil qilishni talab etadi. Har bir bola muayyan ijtimoiy muhit ichida o'sadi va ushbu muhitdagi iqtisodiy, psixologik, madaniy, axborot hamda pedagogik omillar uning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ijtimoiy xavf turlari faqat shart-sharoitlar bilan emas, balki bolaning yosh xususiyatlari, ruhiy holati va ijtimoiy moslashuv darajasi bilan ham belgilanadi. Boshlang'ich

sinf yoshida mazkur xavflar ko'pincha xulq-atvor, his-tuyg'ular, muloqot va ta'lim faolligidagi o'zgarishlar orqali namoyon bo'ladi. Demak, ijtimoiy xavf turlarini tizimli o'rganish o'qituvchiga bolani erta tashxislash, profilaktik choralarini amalga oshirish va xavfsiz ta'lim muhitini yaratish imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ijtimoiy xavf turlarining umumiy tasnifi bola rivojiga ta'sir etuvchi omillarni tizimli ravishda o'rganishga xizmat qiladi. Chunki har bir ijtimoiy xavf muayyan manba va sharoit bilan bog'liq bo'lib, ularning tabiati, ta'sir darajasi va namoyon bo'lish shakllari turlichadir. Ilmiy nuqtayi nazardan ijtimoiy xavflarni iqtisodiy, pedagogik, psixologik, madaniy, axborot va axloqiy ko'rinishlarda guruhlash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Ushbu xavflar bolaning ta'limdagi ishtiroki, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tasniflash jarayoni pedagogik tashxisning muhim bosqichi hisoblanib, u har bir bola uchun individual xavf profilini shakllantirish, erta intervensiya choralarini belgilash va pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimini samarali tashkil etishga yordam beradi. Demak, ijtimoiy xavf turlarini aniq va ilmiy asosda tasniflash ta'lim muhitida bolani himoya qilish hamda xavfsiz rivojlanishini ta'minlashning zarur sharti hisoblanadi.

Ijtimoiy xavfni pedagogik va psixologik belgilar asosida guruhlash bolaning rivojlanish muhitida xavf manbalarini aniqlash va ularning ta'sir darajasini baholash imkonini beradi. Psixologik jihatdan ijtimoiy xavf shaxsning ichki dunyosidagi izdan chiqish, ya'ni ruhiy muvozanatning buzilishi, xavotir, depressiya, o'z-o'zini qadrlashning pasayishi va ijtimoiy izolyatsiya bilan tavsiflanadi. Ushbu holatlar ko'pincha bola ehtiyojlarining qondirilmaligi, emotsional qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi yoki salbiy muhit ta'siri natijasida yuzaga keladi. Boladagi psixologik xavf belgilarini ta'lim jarayonida faollikning pasayishi, muloqotdagi yopiqlik, agressiv yoki sust xulq-atvor, diqqatning tarqoqligi va motivatsiyaning yo'qolishi kabi holatlar orqali kuzatish mumkin.

Pedagogik jihatdan esa ijtimoiy xavf ta'lim muhitidagi munosabatlar tizimida namoyon bo'ladi. Ushbu holat o'qituvchi–o'quvchi, o'quvchi–o'quvchi va ota-ona–maktab munosabatlarida adolatsizlik, empatiya yetishmasligi yoki axloqiy xato ta'sirlar orqali shakllanishi mumkin. Pedagogik xavf belgilaridan biri bolaning ta'lim jarayonida o'zini xavfsiz his etmasligi, o'qish natijalarining keskin pasayishi, ijtimoiy izolyatsiyaga moyilligi va maktab muhitidagi empatik munosabatning yo'qligi hisoblanadi. Bunday holatlarda bola bilim olishni emas, balki himoya reaksiyasini ustuvor qila boshlaydi. Shu sababli ijtimoiy xavfni pedagogik va psixologik belgilar asosida guruhlash uning kompleks tabiati va ta'sir darajasini aniqlashga yordam beradi. Psixologik xavflar shaxsning ichki dunyosidagi buzilishlarni ko'rsatsa, pedagogik xavflar ta'lim muhitidagi tizimli muammolarni aks ettiradi. Har ikki yo'nalish bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, bola shaxsini himoya qilish va ijtimoiy xavfni kamaytirishda pedagog hamda psixolog hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'ladi.

Ijtimoiy xavfni pedagogik va psixologik belgilar asosida guruhlash uning murakkab va ko'p qirrali tabiatiga oydinlik kiritadi. Psixologik jihatdan ushbu holat bolaning ichki dunyosidagi izdan chiqish, xavotir, ruhiy zo'riqish va ijtimoiy izolyatsiya orqali namoyon bo'lsa, pedagogik nuqtayi nazardan ta'lim muhitida empatiya yetishmasligi, adolatsiz munosabat va emotsional qo'llab-quvvatlashning yo'qligi bilan tavsiflanadi. Ijtimoiy xavfning ushbu ikki qirrasini ajratish bola shaxsiyatiga ta'sir etuvchi asosiy manbalarni aniqlash va ularni bartaraf etish strategiyasini belgilashda muhim ahamiyatga ega. Shu ma'noda mashhur psixolog K. Rodgers ta'kidlaganidek: "Insonni tushunish uchun uning xulqini emas, balki u his qilgan va anglagan ichki dunyosiga nazar tashlash lozim"¹. Bu fikr ijtimoiy xavfni kamaytirishda bolaning ichki ehtiyojlarini anglash va emotsional qo'llab-quvvatlashning o'рни beqiyos ekanligini tasdiqlaydi.

Ijtimoiy xavfning asosiy turlari bolaning hayoti va rivojlanish muhitining turli sohalarida namoyon bo'ladi. Ularni tizimli o'rganish orqali pedagog bolaga ta'sir etuvchi xavf manbalarini aniqlab, profilaktika va qo'llab-quvvatlash choralarini belgilaydi.

Ijtimoiy xavflar bolaning hayotida turli shakllarda namoyon bo'ladi. Ularni, bizningcha, quyidagi turlarga ajratib o'rganish mumkin. Iqtisodiy xavf oilaviy kambag'allik, ishsizlik yoki moddiy resurslar yetishmasligi natijasida ta'lim jarayonida passivlik va ijtimoiy izolyatsiyaga olib keladi. Pedagogik xavf ta'lim muhitidagi adolatsiz munosabat, o'qituvchi empatiyasining pastligi va psixologik qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi bilan tavsiflanadi. Psixoemotsional xavf bolaning hissiy beqarorligi, stress, xavotir va o'z-o'zini qadrlashning pasayishi holatlarida namoyon bo'ladi. Madaniy xavf turli etnik yoki til guruhlariga mansub bolalarning ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar, madaniy izolyatsiya va identifikatsiya muammolari bilan bog'liq. Axloqiy xavf jamiyatdagi qadriyatlar tizimining buzilishi, beqaror oilaviy muhit yoki zo'ravonlik holatlari natijasida bolaning axloqiy yo'nalishlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Axborot–raqamli xavf esa raqamli muhitdagi kiberbulling, zo'ravon kontent, virtual izolyatsiya yoki manipulyativ axborot ta'siri bilan bog'liq bo'lib, bolaning psixologik barqarorligi va xavfsizligi uchun yangi turdagi tahdidni tashkil etadi.

1 Роджерс К. Становление личности: взгляд на психотерапию. – М.: Смысл, 2002. – С. 47.

1-jadval: Ijtimoiy xavf turlarining qiyosiy jadvali

No	Ijtimoiy xavf turi	Asosiy manba va sharoitlar	Bolada namoyon bo'lish belgilari
1	Iqtisodiy xavf	Kambag'allik, ishsizlik, ijtimoiy nobarqaror muhit	Ta'lim motivatsiyasining pasayishi, izolyatsiya, past o'z-o'zini baholash
2	Pedagogik xavf	Adolatsiz baholash, empatiya yetishmasligi, zo'ravon munosabat	O'qishdagi faollikning pasayishi, qo'rquv, yopiqlik
3	Psixoebotsional xavf	Ruhiy bosim, stress, oilaviy muammolar	Agressiya, xavotir, sust motivatsiya, depressiya belgilari
4	Madaniy xavf	Migratsiya, til to'siqlari, madaniy izolyatsiya	Muloqotda qiynalish, o'zini chetda his qilish
5	Axloqiy xavf	Zo'ravon muhit, axloqiy qadriyatlar buzilishi	Xulq buzilishi, mas'uliyatsizlik, manfaatparastlik
6	Axborot-raqamli xavf	Kiberbulling, zo'ravon kontent, virtual izolyatsiya	Hissiy beqarorlik, yolg'izlik, internetga bog'liqlik

Ijtimoiy xavf turlarining har biri bola rivojiga o'ziga xos ta'sir ko'rsatadi, biroq ular ko'p hollarda bir-biri bilan chambarchas bog'liq holda namoyon bo'ladi. Masalan, iqtisodiy xavf ko'pincha psixoebotsional yoki pedagogik xavfni kuchaytiradi, axborot xavfi esa madaniy yoki axloqiy xavf bilan uyg'un holda yuzaga keladi. Shu sababli ijtimoiy xavfni bartaraf etishda faqat bir sohada emas, balki pedagogik, psixologik va ijtimoiy xizmatlar integratsiyasidan iborat tizimli yondashuv talab etiladi. Ushbu yondashuv bolaning shaxsiy ehtiyojlarini hisobga olgan holda uning rivojlanishi uchun xavfsiz va insonparvar muhitni ta'minlashga xizmat qiladi.

Bolaning shaxsiy rivojiga va ta'lim jarayonidagi ishtirokiga ko'ra ijtimoiy xavf darajalarini aniqlash mezonlari uning rivojlanish dinamikasini, psixoebotsional holatini va ta'lim muhitidagi faolligini tizimli baholash imkonini beradi. Mazkur mezonlar bolada xavf holatining qay darajada namoyon bo'layotganligini ko'rsatadi hamda pedagogik intervensiya va profilaktik choralarini aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Xavf darajalari shartli ravishda past, o'rta va yuqori bosqichlarga bo'linadi. Ular bolaning faolligi, muloqot qobiliyati, emotsional barqarorligi hamda ijtimoiy moslashuv darajasi bilan belgilanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot davomida ma'lumotlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy xavf omillarining namoyon bo'lish xususiyatlarini aniqlash maqsadida pedagogik kuzatish, suhbat, so'rovnoma va psixologik-pedagogik diagnostika usullari orqali yig'ildi. Shuningdek, o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki, muloqot darajasi, hissiy holati va ijtimoiy moslashuv ko'rsatkichlari bo'yicha ma'lumotlar tizimlashtirildi. Olingan ma'lumotlarni qayta ishlash jarayonida qiyosiy tahlil, tasniflash, guruhlash va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Ijtimoiy xavf turlari va ularning namoyon bo'lish darajalari o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinib, o'quvchilarning psixoebotsional holati hamda ta'limdagi faolligiga ta'sir etuvchi omillar aniqlandi. Natijalar asosida ijtimoiy xavf darajalarini baholash mezonlari ishlab chiqilib, ularning pedagogik diagnostika jarayonidagi ahamiyati tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari asosida ijtimoiy xavf darajalarini aniqlash mezonlari ishlab chiqildi (2-jadval).

2-jadval: Ijtimoiy xavf darajalarini aniqlash mezonlari

No	Xavf darajasi	Bolaning shaxsiy rivoji belgisi	Ta'lim jarayonidagi ishtirok ko'rsatkichlari	Pedagogik tavsiyalar
1	Past xavf darajasi	Bolada o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalari shakllangan, emotsional barqaror, ijtimoiy munosabatlarda faol	Darslarda ishtirok etishi doimiy, muloqotga ochiq, topshiriqlarni mustaqil bajaradi	Pozitiv muhitni saqlash, motivatsiyani rag'batlantirish, individual qo'llab-quvvatlash
2	O'rta xavf darajasi	E'tibor beqaror, hissiy o'zgaruvchanlik mavjud, o'zini past baholash kuzatiladi	Darsdagi faollik pasaygan, vazifalarni kechiktirib bajaradi, jamoadagi munosabatlari cheklangan	Psixologik maslahat, ijtimoiy faollikni kuchaytirish, faol ishtirokka jalb etish
3	Yuqori xavf darajasi	Ruhiy beqarorlik, xavotir, izolyatsiya, agressiv yoki sust xulq-atvor kuzatiladi	Ta'lim jarayonidagi ishtiroki kam, uzoq muddatli davomat buzilishi yoki xulq buzilishi holatlari mavjud	Tezkor pedagogik va psixologik intervensiya, oila bilan hamkorlik, ijtimoiy xizmatlar yordami

Ijtimoiy xavf darajalarini aniqlash bolaning rivojlanish trayektoriyasini individual ravishda baholashni ta'minlaydi. Agar past xavf darajasida pedagog faqat motivatsiya va ijobiy muhitni saqlashga e'tibor qaratsa, o'rta darajada qo'llab-quvvatlovchi muloqot va psixologik yordam zarur bo'ladi. Yuqori xavf darajasida esa pedagog, psixolog va ijtimoiy xizmat xodimlari o'rtasidagi hamkorlik asosida kompleks intervensiya choralari ko'rilishi lozim. Shu tariqa, xavf darajalarini aniqlash tizimi bola shaxsiyatiga mos ta'limiy strategiyalarni belgilash va uni ijtimoiy xavfdan himoya qilishning ilmiy-amaliy asosi bo'lib xizmat qiladi.

Iqtisodiy va ijtimoiy-maishiy xavf omillari bola rivojiga ta'sir etuvchi eng muhim tashqi shartlardan biri hisoblanadi. Ushbu omillar, avvalo, oilaviy turmush sharoiti, moddiy imkoniyatlar, mehnat va yashash muhitining barqarorligi bilan bog'liq bo'lib, ularning buzilishi bolaning ruhiy, ma'naviy va ta'limiy rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Kambag'allik, ishsizlik, ijtimoiy tengsizlik, oilaviy ajrimlar yoki migratsiya holatlari bolada xavfsizlik hissining yo'qolishi, stress, motivatsiyaning pasayishi va ta'limdan uzilish holatlariga olib kelishi mumkin. Shu bois iqtisodiy va ijtimoiy-maishiy xavf omillarini o'rganish nafaqat moddiy sharoit masalasi, balki bolaning ijtimoiy moslashuvi va ta'limdagi barqarorligini ta'minlash nuqtayi nazaridan ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kambag'allik, ishsizlik, oilaviy noaniqlik va migratsiya holatlari bola ruhiyatiga chuqur ijtimoiy-psixologik ta'sir ko'rsatadigan omillar sirasiga kiradi. Kambag'allik holatida bola ko'pincha moddiy yetishmovchilik bilan bir qatorda emotsional tanqislikni ham his etadi: ota-onadagi doimiy xavotir, charchoq yoki ijtimoiy ta'na bolaning ichki tinchligini buzadi. Ishsizlik natijasida oiladagi barqarorlik yo'qoladi, bu esa bolada xavfsizlik hissining pasayishi, o'z kelajagiga ishonchsizlik, ruhiy sustlik va yolg'izlik tuyg'usini keltirib chiqaradi. Oilaviy ajrim, janjal yoki zo'ravonlik munosabatlari bolaning emotsional rivojini izdan chiqaradi, u kattalar dunyosida o'zini aybdor yoki keraksiz deb his qila boshlaydi. Ushbu holat ko'pincha suiqasd fikrlariga moyillik, xavotir, depressiya va xulq buzilishlarida namoyon bo'ladi.

Migratsiya esa alohida xavfli omil sifatida bolada madaniy va ijtimoiy uzilish hissini yuzaga keltiradi. Yangi muhitga moslashish jarayonida til to'siqlari, madaniy farqlar va tengdoshlar tomonidan qabul qilinmaslik uning o'z-o'zini baholashiga hamda ijtimoiy faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada bola o'z ildizlari bilan aloqani yo'qotib, "ikki dunyo orasida" qoladi. Ushbu holat pedagogik nuqtayi nazardan ijtimoiy izolyatsiya va motivatsion pasayishning kuchayishiga olib keladi.

Pedagogik amaliyotda mazkur omillarni e'tiborsiz qoldirish bola shaxsiyatida "uzluksiz xavotir holati"ni shakllantiradi. Shu sababli maktab tizimida ijtimoiy-iqtisodiy qiyin ahvoldagi oilalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, bolani qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish hamda moddiy resurslar yetishmasligini ruhiy quvvat va empatiya orqali muvozanatlashtirish muhim ahamiyatga ega. Bunday holatlarda pedagog nafaqat ta'lim beruvchi, balki bolaning ruhiy barqarorligini tiklovchi tarbiyaviy fasilitator sifatida ham faoliyat yuritishi lozim.

Moddiy resurslar yetishmasligi bola rivoji va ta'limdagi ishtirok faolligiga bevosita ta'sir etuvchi ijtimoiy xavf omillaridan biri hisoblanadi. Ta'lim jarayonida kam ta'minlangan oilalardan kelgan bolalar ko'pincha moddiy imkoniyatlar cheklanganligi sababli o'quv jarayonidagi teng imkoniyatlardan foydalana olmaydilar. Bunday holatlarda bola o'zini boshqalardan ortiqcha yoki arziyas deb his qilishi, ijtimoiy moslashuvda qiynalishi, muloqotda passivlashishi va ta'lim faoliyatida izolyatsiya holatiga tushishi mumkin. Psixologik jihatdan ushbu passivlik ko'pincha "ijtimoiy kamsitishga qarshi himoya reaksiyasi" sifatida namoyon bo'ladi, ya'ni bola faol ishtirok etishdan qochib, o'zini chetga oladi.

Shu sababli moddiy resurslar yetishmasligi faqat iqtisodiy emas, balki pedagogik va psixologik muammo sifatida ham baholanishi lozim. Ta'lim muassasalarida bunday bolalar uchun moddiy yordam, ijtimoiy ta'minot va empatik muhitni ta'minlash orqali ijtimoiy izolyatsiyaning oldini olish mumkin. Bu holatni amerikalik pedagog E. Erikson quyidagicha ifodalagan: "Ijtimoiy muhitda o'zini keraksiz deb his qilgan bola faqat bilimga emas, umidga ham bo'lgan ishonchini yo'qotadi"². Ushbu fikr shundan dalolat beradiki, moddiy resurslar yetishmasligi ta'lim jarayonida faqat moddiy to'siq emas, balki bolaning shaxsiy qadr-qimmatini va ijtimoiy faolligiga ta'sir etuvchi muhim psixologik xavf omili hisoblanadi.

Ijtimoiy-maishiy muhitdagi beqarorlik bola rivojining ruhiy, ma'naviy va ta'limiy jihatlariga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Oiladagi ichki ziddiyatlar, noaniq munosabatlar, vaqt va mehr yetishmasligi, uy-joy sharoitining yomonligi kabi omillar bolada xavfsizlik hissining yo'qolishiga hamda barqaror emotsional fonning buzilishiga sabab bo'ladi. Ushbu holat bolaning ta'lim motivatsiyasida ham o'z aksini topadi: u bilim olishga qiziqishni yo'qotadi, faol ishtirokdan chetlashadi va o'zini foydali yoki muhim deb his qilmay qo'yadi. Bunday muhitda ulg'aygan bola ko'pincha tashqi stress omillariga haddan tashqari sezgir bo'lib, o'quv faoliyatida yo'nalishini yo'qotadi. Uning diqqat va xotira qobiliyati pasayadi, topshiriqlarni bajarishda mas'uliyatsizlik yoki sustlik namoyon bo'ladi. Psixologik nuqtayi nazardan ushbu holat "ichki motivatsiya inqirozi" sifatida talqin etiladi, ya'ni bola ta'lim faoliyatini shaxsiy qadriyat sifatida qabul qilmay qo'yadi.

2 Эриксон Э. Детство и общество. – М.: АСТ, 2000. – С. 112.

Ijtimoiy-maishiy beqaror muhitdagi bolalar bilan ishlashda o'qituvchi va pedagogik jamoa nafaqat ta'limiy, balki emotsional qo'llab-quvvatlovchi vazifani ham bajarishi lozim. Pozitiv munosabat, ishonch, empatiya va muloqot orqali bolaning ichki xavfsizlik hissini tiklash uning ta'limga bo'lgan qiziqishini qayta faollashtiradi. Ushbu holatni falsafiy jihatdan tavsiflagan L.S. Vigotskiy shunday ta'kidlaydi: "Bola faoliyatga faqat hissiy xavfsiz muhitda ongli ravishda qo'shiladi; qo'rquv va beqaror muhit uning rivojlanishini to'xtatadi"³. Demak, ijtimoiy-maishiy beqarorlik ta'lim motivatsiyasini pasaytiruvchi muhim xavf omili bo'lib, uni bartaraf etishning asosiy yo'li bolaga emotsional himoya va ijtimoiy barqaror muhit yaratishdan iboratdir.

Psixologik va pedagogik xavf turlari bola rivojlanishining ichki (psixologik) va tashqi (pedagogik muhit) omillari o'rtasidagi muvozanat buzilishi natijasida shakllanadi. Psixologik xavflar bolaning hissiy beqarorligi, xavotir, o'z-o'zini qadrlashning pasayishi, izolyatsiya yoki agressiya kabi holatlarda namoyon bo'lsa, pedagogik xavflar ta'lim jarayonida empatiyaning yetishmasligi, adolatsiz munosabat, emotsional bosim va ta'lim muhitining nosog'lomligi bilan bog'liq bo'ladi. Ushbu ikki xavf turi o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ulardan birining kuchayishi ikkinchisining yuzaga kelishini tezlashtiradi. Masalan, pedagogik xavf muhitida bola o'zini himoyasiz his etadi va bu holat ruhiy beqarorlikka aylanishi mumkin, psixologik xavfning ortishi esa ta'lim faoliyatida passivlik va motivatsiyaning yo'qolishiga sabab bo'ladi. Shu bois psixologik va pedagogik xavflarni tizimli o'rganish bolani himoya qilish, uning ta'limga bo'lgan ishonchini tiklash hamda ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

E'tiborsizlik, zo'ravonlik, yordamdan mahrum bo'lish va empatiya yetishmasligi orqali yuzaga keladigan psixologik xavf holatlari bolaning ichki dunyosidagi izdan chiqish, ya'ni uning ruhiy barqarorligi va xavfsizlik hissining buzilishi bilan tavsiflanadi. E'tiborsiz muhitda ulg'aygan bola o'z his-tuyg'ularining ahamiyatsizligiga ishona boshlaydi, uning "men" konsepsiyasi zaiflashadi hamda ijtimoiy munosabatlarda passivlik yoki haddan tashqari himoya reaksiyasi namoyon bo'ladi. Zo'ravonlik faqat jismoniy ta'sir emas, balki so'z, tahqirlash yoki empatiyasiz munosabat orqali ham amalga oshadigan psixologik jarohatdir. U bolaning ishonchini yo'qotib, doimiy xavotir va qo'rquv holatini shakllantiradi, bu esa ta'lim jarayonidagi faollikning keskin pasayishiga olib keladi.

Emotsional yoki ijtimoiy ko'makdan mahrum bo'lish bolani ichki izolyatsiyaga olib keladi. Bunday bolalar ko'pincha "men foydasizman", "mening fikrim ahamiyatsiz" degan ichki ishonchsizlikni qabul qilib, ijtimoiy rivojlanishdan uzila boshlaydilar. Empatiya yetishmasligi esa bola va kattalar o'rtasidagi ruhiy bog'lanishni zaiflashtiradi, bu esa ta'lim muhitining psixologik xavfsizligini buzadi. Bunday holatlarda bola emotsional quvvatni yo'qotadi, taassurotlarga haddan tashqari sezgir bo'lib qoladi va stressni boshqarish qobiliyati pasayadi. Buni amerikalik psixolog K. Rodjers quyidagicha izohlaydi: "Agar inson hissiyotlariga javob olmasa, uning ichki dunyosidagi tinchlik izdan chiqadi va u o'zini dunyoda yolg'iz deb his etadi"⁴. Shu bois bolada psixologik xavf holatlarini erta aniqlash va bartaraf etish uchun pedagogik muhitda ehtiyotkorlik, empatiya va emotsional qo'llab-quvvatlash ustuvor vazifa bo'lishi lozim. Bu esa bolaning ichki barqarorligini tiklab, uning ta'lim va ijtimoiy faolligidagi ishonchini qayta mustahkamlaydi.

Ta'lim muhitidagi stress, qo'rquv, adolatsiz baholash va emotsional bosim bolaning psixik barqarorligi hamda ta'lim motivatsiyasiga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi omillardan hisoblanadi. Stress muhitida bola o'zini xavfsiz his etmaydi, uning diqqat va xotira qobiliyati pasayadi, ijodiy fikrlash faoliyati cheklanadi. Qo'rquv, ayniqsa, jazo, masxara yoki salbiy baholanish xavfi, bolada ta'lim jarayoniga nisbatan emotsional qarshilikni yuzaga keltiradi. Natijada u faol ishtirokdan voz kechadi yoki xato qilishdan qo'rqib, ijodiy ifoda imkoniyatlarini yo'qotadi.

Adolatsiz baholash bola rivojiga nisbatan noqonuniy psixologik bosim shakli bo'lib, u ishonchni susaytiradi, motivatsiyani yo'qotadi va ta'lim jarayonini "o'zini isbotlash emas, balki jazodan qochish" usuliga aylantiradi. Emotsional bosim esa pedagogik munosabatdagi haddan tashqari talabchanlik, so'z orqali tahqirlash yoki faoliyatni doimiy nazorat qilish orqali namoyon bo'lib, bolaning ichki avtonomiyasi va shaxsiy qadr-qimmat hissini buzadi. Bunday muhitda ulg'aygan bola ko'pincha passiv, ishonchsiz va ijtimoiy izolyatsiyaga moyil bo'ladi. Uning ta'limdagi ishtiroki majburiy xarakterga ega bo'lib, "bilgisi kelgani uchun emas, qo'rqqani uchun" faoliyat yuritadi.

Ushbu holatni amerikalik psixolog A. Maslou quyidagicha izohlaydi: "Qo'rquv muhitida inson bilimga intilishi emas, balki himoyaga bo'lgan ehtiyoji bilan harakat qiladi"⁵. Shu sababli ta'lim muhitida stress va emotsional bosimni bartaraf etish, adolatli baholash tizimini joriy etish hamda bola uchun psixologik xavfsiz muhit yaratish pedagogik faoliyatning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim. Bu nafaqat ta'lim samaradorligini oshiradi, balki bolaning shaxsiy qadr-qimmatini saqlaydi va uning ijtimoiy moslashuvini mustahkamlaydi.

Pedagogik xavf sifatida o'qituvchi-o'quvchi munosabatlaridagi xato ta'sirlar ta'lim jarayonida ko'pincha bilmasdan yoki nazoratsiz ravishda yuzaga keladi va bola rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu xato ta'sirlar emotsional zo'ravonlik, empatiya yetishmasligi, adolatsiz baholash, individual ehtiyojlarni inkor etish, qo'pol

3 Выготский Л. С. Психология развития человека. – М.: Смысл, 2005. – С. 142.

4 Роджерс К. Становление личности: взгляд на психотерапию. – М.: Смысл, 2002. – С. 119.

5 Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Питер, 2004. – С. 67.

muloqot yoki ustuvor nazorat orqali namoyon bo'ladi. Natijada bola o'zini qadrsiz his etadi, ta'lim faolligi pasayadi, ijtimoiy izolyatsiya va ruhiy charchoq holati yuzaga keladi. Bunday muhitda bola ta'lim jarayonini ijobiy tajriba sifatida emas, balki xavf manbai sifatida qabul qila boshlaydi.

Xato pedagogik ta'sirlarning oldini olish, avvalo, o'qituvchida refleksiv madaniyat va empatik muloqot qobiliyatini rivojlantirish orqali amalga oshiriladi. O'qituvchi har bir bola shaxsini qadrlash, uning ehtiyojlarini tinglash va individual farqlarini inobatga olishni o'z kasbiy faoliyatining asosiy qismi sifatida qabul qilishi lozim. Shuningdek, fasilitatorlik pozitsiyasini shakllantirish, ya'ni ta'lim jarayonida nazorat qiluvchi emas, balki yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi va ruhlantiruvchi shaxs bo'lish pedagogik xavfni kamaytirishning eng samarali usullaridan biri hisoblanadi. Bunda "hissiy xavfsiz muhit" yaratish muhim ahamiyatga ega: har bir bola xatolar orqali o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishi, fikrini erkin bildirishi va adolatli munosabatni his qilishi lozim. Ta'lim amaliyotida buni ta'minlash uchun refleksiv muloqot, hissiy qo'llab-quvvatlash, hamjihatlik va ishonchga asoslangan tarbiya usullarini joriy etish tavsiya etiladi. Ushbu masalaga doir fikrni pedagogika klassigi A.V. Mudrik quyidagicha ifodalagan: "Ta'limdagi har qanday zo'ravon ta'sir bola shaxsiyatining tabiiy o'sishini to'xtatadi; muhit qanchalik insonparvar bo'lsa, o'quvchi shunchalik erkin va mas'ul bo'lib voyaga yetadi"⁶. Shu ma'noda, o'qituvchi-o'quvchi munosabatlarida pedagogik xavfning oldini olish ta'limda insonparvar paradigmani qaror toptirish, bola shaxsiyatini hurmat qilish va hamkorlik muhitini shakllantirish orqali amalga oshiriladi.

Madaniy va til to'siqlari bolaning jamiyatga moslashish jarayonidagi eng jiddiy ijtimoiy xavf omillaridan hisoblanadi. Migrant yoki boshqa madaniy muhitdan kelgan bolalar ko'pincha yangi til muhitida muloqot qilishda qiynaladilar, o'z fikrini erkin ifoda eta olmaslik tufayli izolyatsiyaga moyil bo'ladilar. Ushbu holat ularning ta'lim jarayonidagi faolligini pasaytiradi, ishonchsizlik, yolg'izlik va emotsional stress holatlarini kuchaytiradi. Til to'sig'i madaniy identifikatsiyani zaiflashtirib, bolada "ikki madaniyat orasida qolish" holatini yuzaga keltiradi. Shu sababli pedagoglar migrant bolalarning madaniy adaptatsiyasini yengillashtirish uchun inklyuziv ta'lim muhitini yaratishlari, tilni o'rganishda vizual, verbal va interfaol usullardan foydalanishlari, hamjihatlik va tolerantlik qadriyatlarini tarbiyalashga alohida e'tibor qaratishlari zarur. Ushbu fikrni L.S. Vigotskiyning quyidagi ta'kidi asoslaydi: "Har qanday ta'lim bolaning madaniy muhiti bilan hamnafas bo'lmasa, u faqat ma'lumot emas, ayni paytda begonolashuv ham beradi".

Zamonaviy raqamli muhitda bolalar axborot xavflariga duch kelmoqdalar, jumladan, kiberbulling, virtual izolyatsiya va zo'ravon kontentning ruhiy ta'siri. Kiberbulling internet orqali tahqirlash, shantaj qilish yoki boshqalarning shaxsiy hududiga tajovuz qilish bo'lib, u bolaning emotsional barqarorligini buzadi va suitsidga moyil fikrlarni kuchaytiradi. Virtual izolyatsiya bolaning real muloqotdan uzilib, faqat onlayn muhitda yashashga odatlanishi natijasida ijtimoiy kompetensiyalarning susayishi bilan tavsiflanadi. Shuningdek, zo'ravon kontent yosh ongda tajovuzkorlik va qo'rquv hissini kuchaytiradi hamda axloqiy mezonlarni izdan chiqaradi. Shu sababli raqamli xavflarni kamaytirish uchun bolalarda media savodxonlik, axborotni tanlash va tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik zarurat hisoblanadi⁷.

Media va raqamli muhitda bola xavfsizligini ta'minlashda pedagogning roli hal qiluvchidir. O'qituvchi faqat ta'lim beruvchi emas, balki axborot muhitini baholay oladigan, xavfli kontentni aniqlaydigan va bolani undan himoya qiladigan mas'ul shaxs sifatida faoliyat yuritishi lozim. Pedagog bolalarga raqamli etika, axborot xavfsizligi va internetdan mas'uliyatli foydalanish qoidalarini o'rgatishi, onlayn muloqotdagi axloqiy normalarni singdirishi kerak. Shuningdek, maktabda raqamli xavflarni monitoring qilish, axborot xavfsizligi bo'yicha interfaol darslar o'tkazish va ota-onalar bilan hamkorlikda profilaktik ishlarini tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Ushbu masala bo'yicha zamonaviy pedagog J.L. Andrews quyidagicha ta'kidlaydi: "Raqamli xavfsizlik bu faqat texnik masala emas, balki ta'limiy mas'uliyatning yangi shaklidir"⁸.

Umuman olganda, madaniy va axborot-raqamli xavflar bolaning shaxsiy rivoji, ta'lim motivatsiyasi hamda ijtimoiy faolligiga ta'sir ko'rsatadigan global muammolardan biri bo'lib, ularni kamaytirishning asosiy yo'li madaniy inklyuziya, raqamli savodxonlik va pedagogik mas'uliyatni kuchaytirishdan iboratdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Boshlang'ich sinf bolalarida ijtimoiy xavflarning namoyon bo'lish xususiyatlari yosh psixologiyasi, ta'lim muhiti va oilaviy munosabatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni chuqur tahlil qilishni talab etadi. Ushbu yosh davrida bola jismoniy va ruhiy rivojlanishning muhim bosqichida bo'lib, uning hissiy barqarorligi, ijtimoiy muloqot ko'nikmalari va ta'limga bo'lgan munosabati tez o'zgaruvchan xususiyatga ega bo'ladi. Shu sababli ijtimoiy xavflar ko'pincha ochiq shaklda emas, balki xulq-atvor, muloqot, diqqat va motivatsiyadagi o'zgarishlar orqali namoyon bo'ladi. Masalan, qo'rquv, yopiqlik, agressiya, haddan tashqari itoatkorlik yoki izolyatsiya bolaning xavf muhitida ekanligidan dalolat beruvchi belgilar hisoblanadi.

6 Mudrik A. V. Социализация и воспитание личности. – М.: Академия, 2008. – С. 94.

7 Выготский Л. С. Психология развития человека. – М.: Смысл, 2005. – С. 153.

8 Andrews J. L. Digital Education and Child Protection. – London: Routledge, 2021. – P. 74.

Psixologik nuqtayi nazardan boshlang'ich sinf yoshidagi bolada ruhiy himoya mexanizmlari hali to'liq shakllanmagan bo'ladi. Shu sababli u pedagogik muhitdagi har qanday e'tiborsizlik yoki salbiy munosabatni og'ir qabul qiladi. Demak, ushbu yosh davrida ijtimoiy xavflarning namoyon bo'lish xususiyatlarini aniqlash va ularning ildiz sabablarini o'z vaqtida bartaraf etish bola rivojining barqarorligi hamda ta'lim jarayonidagi faol ishtiroki uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Роджерс К. Становление личности: взгляд на психотерапию. – М.: Смысл, 2002. – С. 47.
2. Andrews J. L. Digital Education and Child Protection. – London: Routledge, 2021. – P. 74.
3. Мудрик А. В. Социализация и воспитание личности. – М.: Академия, 2008. – С. 94.
4. Выготский Л. С. Психология развития человека. – М.: Смысл, 2005. – С. 153.
5. Роджерс К. Становление личности: взгляд на психотерапию. – М.: Смысл, 2002. – С. 119.
6. Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Питер, 2004. – С. 67.
7. Эриксон Э. Детство и общество. – М.: АСТ, 2000. – С. 112.
8. Выготский Л. С. Психология развития человека. – М.: Смысл, 2005. – С. 142.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
  - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
  - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
  - 13.00.03 Maxsus pedagogika
  - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
  - 13.00.07 Ta'limda menejment
  - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
  - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
  - 07.00.00 Tarix fanlari
  - 19.00.00 Psixologiya fanlari
  - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
  - 02.00.00 Kimyo fanlari
  - 03.00.00 Biologiya fanlari
  - 09.00.00 Falsafa fanlari
  - 10.00.00 Filologiya fanlari
  - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(4)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.